

Viðmerkingar til verjuskriv Eyðun Winthers

Skilast skal til, at greinin hjá Jógvani Isaksen er skrivað í mai mánað, tá prentaraverkfallið byrjaði. Greinin er aftursvar til Eyðun Winther, og er skrivað áðrenn greinina hjá Bjørn Hagström, sum hevur verið í øllum bløðunum.

Fyri at rættvísgera tann vanskapning, sum er komin burtúr umsetingini av »Hemsöborna«, endurgevur Eyðun Winther brot úr einum brævi frá málfroðinginum Bjørn Hagström. Hesin visir í sínum lagi til Ørjan Lindberger professara — sum eg veit hevur skil fyri Strindbergi — men hvat hesin konkret hevur til mælt, er ilt at vita. Ti vil eg í míni viðmerking halda meg til Bjørn Hagström og Eyðun Winther.

Mista fólkaeydnan

Endurgjvna brotið byrjar soleiðis: »Tá ið Strindberg skrivaði Hemsöborna niðri í Tysklandi, var hann í skarpari andstöðu móti bókmentafroðingum og forlagsmonnum í Svøríki. Ti vildi hann arga bæði forlagið og lesararnar við ymiskum grovum naturalistiskum lýsingum og samrøðum.«

Strindberg vildi avgjört ikki arga við »Hemsöborna«, nett mótsætt vildi hann vinna sína mistu fólkaeyndu aftur við hesi bók. Stuttsgusavnið »Giftas II« 1886 hevði nevniliga gjørt hann illa lýddan, ja næstan hataðan av stórum parti av svenska fólkinum, og hetta nervaði hann so mikið, at hann vildi royna at bota um tað við eini skemtiligari og lættisnari bók. Í brævið til Albert Bonnier 22. des. 1887 lýsir Strindberg »Hemsöborna« soleiðis: »Ett intermezzo scherzando mellan drabbningarna«, t. v. s. ein skemtiligur millumleikur. (Si hesum viðvikjandi t. d. Olof Lagercrantz: August Strindberg. 1979 og Harry Jacobsen: Strindberg og hans første hustru. 1946). Av teim nevndu orsökum gav Strindberg Albert

Bonnier loyvi til at strika tey orð hesin helt vera ófantalig, men Bonnier strikaði eisini long brot og hóast Strindberg var í øðini, var hann so illa fyri peningaliga, at hann jattaði at bókini skuldi koma út í styttnum líki, men samstundis »hóttir« hann: »Vad de dumma ändringarne och uteslutningarne beträffar, så komma de en gång att offentliggöras bredvid urtexten som förvaras i kopia«. Í hesum fekk hann rætt.

Samlade Skrifter

Men hvaðani hevur Bjørn Hagström tað frá, at Strindberg vildi arga? »Samlade Skrifter« av August Strindberg» bd. 21 (1914), ið m. a. inniheldur »Hemsöborna« hevur »Anmärkningar til tjugoförsta delen« av John Landquist, og har stendur á síðu 361:

»För att psykologiskt rätt bedöma tilvaron av dessa passus och Strindbergs missnöje med deras uteslutande, måste även i någon mån tas i betraktande den oppositionsstämning, i vilken Strindberg denna tid (1887) kände sig till den svenska publiken, kritiken och det Bonnierska förslaget. Motståndet mot hans författarskap, i vilket han såg ett uttryck av den officiella lögnen och hyckleriet, retade honom å sin sida till överdrifter. Möjliga hevur Bjørn Hagström lant sína meining hiðani, men tað Landquist sigur er í mótsøgn við tað Strindberg í brovum sigur er hansara ætlan, og Landquist leggur eisini afturat: »Framst äsyftade han naturligtvis en till alla delar sann folkskildring, där ingenting fördoldes av vad som vanns av råhet i folkets sedvänjor och uttrycksätt.«

Omanfyrnevnda útgáva av »Samlade Skrifter« er áhugavert, tí hon í »Anmärkningar« hevur alt tað við, sum Bonnier strikaði í handritinum hjá Strindbergi, og mangan eisini hvat Strindberg helt um tað. Høvuðsteksturin er tann stytta — við restini sum uppikeyti — men John Landquist kennir seg noyðdan at bera fram próvgrundir fyri, hvi strikingarnar ikki eru

settar inn í tekstin í hesi útgávu: m. a. tí tann stytta tekstin er komin í 11 upplögum á svenskum og soleiðis hevur vunnið eitt slag av hevd. Landquist sigur tí hvi, hann brúkar tann stytta tekstin og kennir seg samstundis bundnan at hava strikingarnar við í einum uppikeyti (útgávan er ein sonevnd tekstkritisk útgáva). Hetta er í 1914, men í Føroyum anno 1980 verður uttan viðmerkingar ein stytta útgáva av »Hemsöborna« send á marknaðin.

Aðrar týðingar

Í brævinum hjá Bjørn Hagström stendur eisini: »Allar umsetingar eru gjørdar á tí grundarlag, sum tann stytta tekstin hevur«. Danska týðingin hjá Sven Lange frá 1922 hevur ikki styttingarnar við í tekstinum, tí Landquist ikki hevur tær við í aðurnevnda útgávu, men eisini her eru styttingarnar við sum uppikeyti. Sven Lange meinar at Strindberg bert gekk við til strikingar vegna peninganeyð: »Strindberg gav eftir — øjensynligt under Paavirkning av sin konstante Pengetrang — og de grove steder blev strøgne«. Annars heldur hann, at tað ikki bílar stórt um hesi brot ikki eru við; hetta komi eg til seinni. Útgávan hjá Gyldendal frá 1967 er eftir sama týðara, men her er tekstinur í so gott sum fullari longd. Bert manglar okkurt brot við professaranum. Týðingin hjá Jens Kruuse »Folkene på Hemsö«, ið kom á Lademann í 1976 er sum upprunatekstin hjá Strindbergi (so nær um tað kann komast honum, vegna tær nógvu broytingarnar og rættingarnar). Av hesum sæst, at tað Bjørn Hagström sigur er fjart frá veruleikanum.

Lita vit at svenskum útgávum, so má ein tann mest lína vera fíkkjuútgávan frá 1962 — og seinni — á »Bokförlaget Aldus/Bonniers«, og tann tekstin er hin sami, sum tann Jens Kruuse hevur brúkt!

Klassisk útgáva?

Eyðun Winther brigslar

mær, at eg ikki eri komin til hugs »at tað fanst ein sonevnd klassisk útgáva av Hemsöyingum«. Hetta við tí »klassisku« útgávu ni hevur E.W. frá Bjørn Hagström, sum m. a. sigur »tað er beinast, at eisini tann føroyska útgávan fær tann stutta, klassiska formin«. Eg visti at fyrsta útgávan av »Hemsöborna« var dúgliga sensurerað, men tað vardi meg ikki, at hon fór at verða nýtt sum týðingargrundarlag í 1980, tí ansheldur nevnd klassisk. Enntá letur tað til, at E. W. hevur umsett allan tekstin, fyri síðan at lata Bjørn Hagström lúka burtúr, til tekstin er hin sami, sum tann sensureraði frá 1887!

Tað haltar álvarsliga í logikkinum hjá hesum monnum, tá ið teir finna uppá at nevna hesa stytta, bronglaðu útgávu fyri klassiska, tað er bæði svass og bókmentarligt mjørkatos. Lat okkum fylgja hugsunarháttinum hjá teimum eina litla lotu og brúka William Shakespeare sum dømi, fyri at vísa avleiðingarnar av »logikkinum«.

Í Danmark hava líka upp til okkara tíð verið brúktar týðingar Lembekes av Shakespeare. Hesar komu út í árunum 1861–73 og eru ógvuliga merktar av seinromantikki. T. v. s. Shakespeare er í Danmark líka til í dag sæddur ígjøgnum brillurnar hjá romantikkini, persónarnir í sjónleikunum tosa málið hjá tí donsku romantikkini, og harvið er verðin tey ferðast í vorðin ógvuliga ólík til hjá Shakespeare. Har Shakespeare letur persónarnar tosa vanligt talumál, letur Lembcke teir nýta hátíðarlígan, seinromantiskan taluhátt. Harafturat var Shakespeare renaissansiyrkjari og ógvuliga mergjafur og litfagur í sínum málbrúki. Verk hansara yðja í ábendingum til kynslívið, men tað tolar Lembcke ikki og antin umyrkir ella loypir um.

Skulu vit fylgja »logikkinum« hjá E. W. og B. H., so skuldu vit hildið áfram at nýtt Lembcke, tí hann er vorðin »klassiskur« og hevur vunnið hevd. Hetta er sjálvandi tvælt, og vit hava tibeit tann enska upprunatekstin at endurumseta frá. Nú vil onkur halda, at hetta er ikki tað

sama, tí Strindberg góðkendi sensurin. Jú, vist góðkendi Strindberg sensurin, men bert tí hann var harðliga kroystur, og tí bókin annars ikki var útkomin. Strindberg var alt annað enn glaður, og sum eg skal ávísar, so er tann skerdi tekstinur ikki ein harmonisk heild í sjálvum sær — sum Bjørn Hagström letur til at halda — men er merktur av harðhentum sensuri.

Skerjingar

Skerjingarnar hjá »Hemsöborna« fingur rættiliga álvarsamar avleiðingar fyri tann organiska samanhingin í skaldsøguni, akkurat tí hon er so tøtt og javnvigar so fint. Eg skal taka nokur fá dømi fram.

Í minum ummáli ávís eg, at eitt longri brot har Carlsson í einum brævi ávarar ella rættari hóttir ldu við kynssjúkum manglar. Í upprunatekstinum stendur soleiðis:

»Men så stacks han igen av den tanken att hon skulle bli en annans och med kallt blod beslöt han att i förskott förnagla de okände fiendernas kanoner. Därför satt han ner ett postskriptum, sedan han undertecknat sig »Innerligt trofastne och tillgivnaste« så lydande:

»P. S. Ida ska akte sig för Berns Salon och Blanks Kaffe, för professorn sa att alla ung-herrar i Stockholm är infuscherade, och...« (Så gott att hugga ner honom med detsamma, tänkte han, efter som han skal fara in med sumpen om några dar). »Norman är också infuscherad« (men för att få en retroaktiv skrämmande verkan, i fall så skulle behövas, satte han till:) »på bevärningen i fjor. D. S.«.

Á føroyskum stendur bert: »Ti undirritaði hann seg »Innarliga trúfasti og kæri« og fór niður í køkin og fekk sær náttúrða« (s. 73).

Um styttingina segði Strindberg: »Hár ár áter en hel punkt struken, som satte kulor på bond-drängen, f. d. järnvägsarbetarens karaktär och som genom sitt utbrott av råhet gjorde honom mera sann än han nu är i sin falska idealism«. Tað er

nógv áhugavert í hesi viðmerking, og serstakliga tað, at kontrasturin, sum eftirskriftin gevur í mun til tað hástemta og tann trúarlaga sentimentaletin í sjálvum brævinum, er burtur. Carlsson veður ikki avdúkaður í síni »falska idealism« og tann illusionsleysa mannalýsingin kemur ikki fram. Harafturat er ein komisk kontrasteffekt burturblivin.

Eg nevndi eisini í ummælinum at brotini har prestur spyr eru burtur. Carlsson og Rapp hava funnið prestin fráfralan í brúðarsongini hjá Madam Flod og Carlssyni. Teir fáa ein togenda um hann og royna at lora hann út ígjøgnum vindeyga, men hann spyr í høvdið á Carlssyni, so hann sleppur. Í styttingini, har spygjan ikki er við, verður eingin frágreiðing givin uppá, hvi Carlsson sleppur, og seinni stendur at Carlsson er skitin og tvitin, men hetta missur sína meining, tá ið brotið har hann verður skitin er strikað.

Tað kunnu nevast nógv, nógv dømi afturat, sum vísa, at tann stytta tekstin er avskeplaður, bæði hvat viðvikur innihaldi og rytmu í málbrúki. (Hesum viðvikjandi si »Strindbergs Hemsöborna. En monografi av Lars Dahlback«. 1974).

Føroyska týðingin

Tann tekstur vit hava fingið á føroyskum, er tann sum var loyvður av svenska moralinum í 1880'unum, og ikki tann Strindberg vildi hava. Tá ið tað snýr seg um Shakespeare frigerá vit okkum frá teim leinkjum sum moralurin frá 1870 hevur lagt tekstin í og týða av nýggjum. Hvi skulu vit ikki gera tað sama í Strindbergs føri, tá ið vit hava møguleika at fáa hansara tekst á føroyskum, og ikki tann eftir kravi frá Albert Bonnier stytta?

Jógvan Isaksen

P. S.: E. W. skirir tvær ferðir Bjørn Hagström professara, einahelt fyri at »próvforslan« skal fáa størri tyngd, men mær kunnugt er Bjørn Hagström ikki professari.